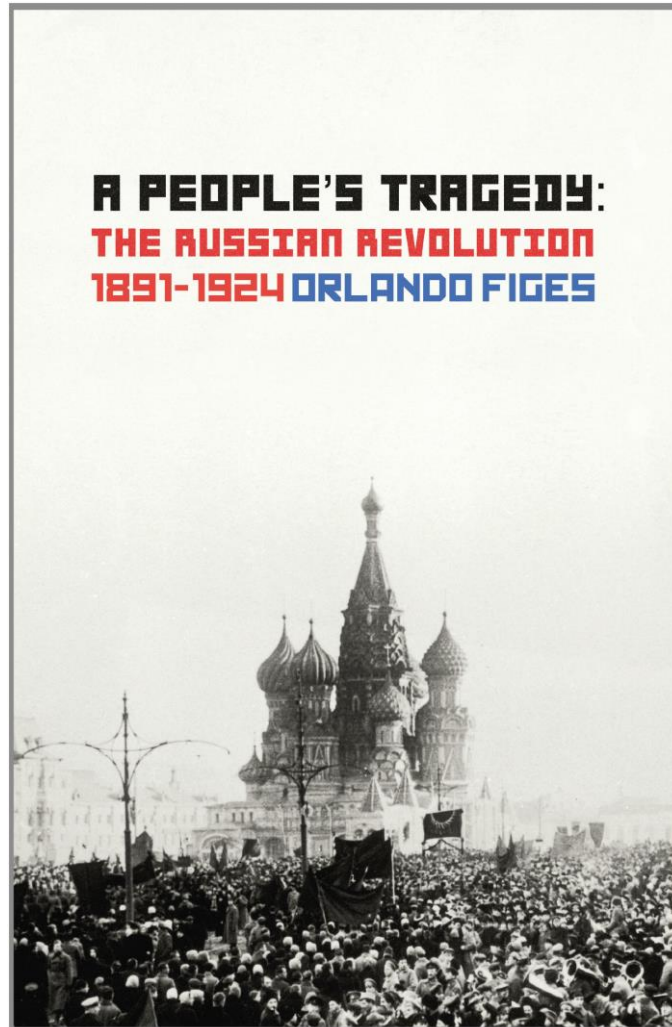

Eric Hobsbawm

Ut ur den Stora Mörka Valfisken

Om boken *A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891-1924* av Orlando Figes.

Översatt från *London Review of Books*, Årg. 18, N° 21, 31 oktober 1996

[OBS: Efter recensionen följer ett meningsutbyte mellan en läsare och Orlando Figes]

De stora revolutionerna i modern tid upphör aldrig att vara kontroversiella, i eller utanför det egna landet, vilket framgick av 200-årsfirandet av den franska revolutionen nyligen. I Frankrike ledde det till ett massivt angrepp på revolutionen och dess betydelse från nyliberala historiker och ideologer. Utanför Frankrike ledde det till Simon Schamas engagerade upprop mot våld i allmänhet i form av en skildring av revolutionen som en enda katalog av fasor. Och dagens historiker befinner sig betydligt närmare den ryska revolutionen än den franska, framför allt när vi betänker att sovjetregimen, som ingen mänsklig varelse under alla de 84 år den existerade kunde vara likgiltig för, bara har varit död i knappt fem år.

Tills de befinner sig på några mentala ljusårs avstånd från dem ligger den stora frestelsen för historiker som ställs inför sådana händelser antingen i att fördöma dem eller försvara dem, att beröva dem alla historiska alternativ eller försöka tänka bort dem. Mycket av historieskrivningen om de stora revolutionerna består av ett val mellan ”oavsett vad man tycker fanns det inget annat alternativ” eller ”inget av detta hade behövt inträffa om det inte varit för en rad misstag eller tillfälligheter”. Som titeln på Orlando Figes’ historia om den ryska revolutionen antyder, ser han den som en tragedi och vid återkommande tillfällen – särskilt om själva året

1917 – faller han för frestelsen av att spekulera kring ”om bara”. Men han är en alldeles för god historiker, inte minst om Ryssland och om revolutioner, för att hänge sig åt drömmier om det tsaristiska Ryssland eller att som Schama kort och gott fördöma revolutioner som sådana. Med all sin brutalitet och alla sina excesser, går inte den ryska revolutionen att önskas bort genom fördömanden i efterhand (eller i förväg). Den måste förstås.

I detta mycket imponerande historiska verk har Figes försökt förstå den genom att återskapa, men också förklara, vad som pågick i Ryssland, från hungersnöden 1891, som han betecknar som den egentliga inledningen till tsarismens slutgiltiga kris, till Lenins död. *A People's Tragedy* förenar analys, skildring av och utforskning av tillvaron för dem som upplevde vulkanutbrott och som också till stor del skulle slukas av det. Figes' kanske mest lyckade berättartekniska grepp är att han valt att utgå från fem sådana exempel och följt dem ända till slutet: den liberale adelsmannen Furst Lvov, förste premiärministern efter Februarirevolutionen 1917; general Brusilov, tsarens bäste general som på grund av patriotism anslöt sig till Röda armén; Dimitrij Oskin, en av tsarens bondesoldater från Tula som blev bolsjevikisk kader; den revolutionäre författaren Maxim Gorkij; samt bonden Sergej Semenov, en tolstojansk aktivist i en by inte långt utanför Moskva. Porträtten av dessa fem, tillsammans med Lenin, Trotskij och Alexandra Kollontaj, utgör scenbilden för den avdelning som ingår i Figes' ytterst välvalda illustrationer under rubriken ”Dramatis Personae”. I motsats till Schamas *Citizens* kräver *A People's Tragedy* att bli bedömd inte bara som en dramatisk framställning, utan som historisk analys.

Figes visar att hur mycket den kontrafaktiska historieskrivningen än anstränger sig var det tsaristiska systemet i praktiken dömt på grund av sina brister – bl a en tsar som var synnerligen illa rustad för sitt ämbete. Misslyckandet för revolutionen 1905 gav inte tsarismens mycket till tidsfrist, och hur som helst saboterade Nikolaj II sin mest duglige minister, Stolypin; och, enligt Figes, var inte ens dennes reformer ”i stånd att stabilisera det ryska samhället efter krisen 1905”. 1912, skriver han (i efterföljd till Leo Haimsons pionjärbete) stod Ryssland ”på randen till en ny och potentiellt mer våldsam revolution”. Krigsutbrottet 1914 kan till en början ha fördröjt en sådan revolution, men skulle senare påskynda den. Uppfattningen att tsarens Ryssland var på väg mot en blomstrande liberal kapitalism, och hindrades från detta bara av kriget, är ren fantasi; precis som den idealisering av tsarismen och dess institutioner, bl a den ortodoxa kyrkan, som har förekommit efter 1991. Figes hyser inte minsta tvivel om detta. Som han framhåller ”är det talande ... att ingen av de vita ledarna under inbördeskriget använde monarkin för sin sak, trots alla ansträngningar som de många monarkisterna i deras led gjorde. Ledarna för de vita insåg samtliga att det skulle vara politiskt självmord för dem att göra det”.

Det nya i hans skildring av Ryssland före 1917 – och egentligen av de revolutionära åren också – ligger i hans behandling inte av tsarismen och dess kriser utan av de krafter som undergrävde den och framför allt av bönderna och deras urbaniserade sönder och döttrar, som utgjorde den överväldigande delen av det ryska folket. Detta är inte förvånande med tanke på att den bok som gav Figes hans ytterst välförtjänta anseende som historiker om Ryssland hette *Peasant Russia, Civil War: The Volga Countryside in Revolution (1917-21)*. Det finns inget speciellt nytt i hans skildring av de organiserade och politiskt medvetna revolutionärerna – och hur skulle det kunna vara det när så mycket har funnits i tryck så länge? – även om den vanlige läsaren och till och med historiker som inte är specialister på området kommer att upptäcka mycket som de inte kände till eller inte hade tänkt på: exempelvis att ”marxismen som samhällsvetenskap snabbt höll på att bli den nationella trosläran i början av 1890-talet. Då han framför allt är samhällshistoriker kanske det är avsiktligt som han har undvikit att skildra de små, underjordiska revolutionära grupperna och deras gräl, men för den vanlige läsaren kan det framstå som förvirrande att personer som Stalin och Bucharin kliver in på scenen 1917 utan egentligen någon som helst tidigare introduktion, eller att

socialistrevolutionärerna bara helt plötsligt, och förstås helt riktigt, efter 1905 omtalas som ”böndernas förstaval”, utan att någonting har sagts om hur de kunde skaffa sig den ställningen bara fyra år efter att partiet hade grundats.

Lenin däremot introduceras, förstås, tidigare och återfinns på huvudscenen hela tiden. Det råder ingen tvekan om att Figes ogillar honom intensivt och lika mycket som det bolsjevikparti Lenin skapade och dominerade. Om han har någon hjälte på vänsterkanten är det Maksim Gorkij, vars tidning *Novaja Zhizn* hela tiden kritiserade Lenin tills den, som den sista oppositionstidningen, förbjöds 1918. Figes’ osympatiska porträtt, även i jämförelse med Volkogonovs biografi där mycket negativt om Lenin grävdes fram, avspeglar förmodligen stämningarna efter Sovjetunionens fall, även om det också svarar mot några av dåtidens känslor. Till och med här består det nya inte i detaljer om Lenin utan om den märkliga betoningen av Lenins ”rötter inom adeln”, något som kanske härrör ur en polemisk artikel av Gorkij, som ”en nyckel till förståelsen av hans dominerande personlighet”, som gjorde det möjligt för honom att leda ett parti som led stor brist på medlemmar och de skuld-känslor, som Figes annars anger som den psykologiska bakgrunden till revolutionen. (Huruvida han också vill se den privilegierade ungdomens skuld-känslor som en viktigare drivkraft för Lenins politiska utveckling är oklart.)

Vägled av Gorkij, som inte hyste några illusioner om den stora svarta valfisk ur vars buk det ryska folket, precis som Jona, på något sätt hade utspytts, ger Figes oss å andra sidan ett oerhört viktigt bidrag till vår förståelse av de ryska massor, som, till sist, gjorde revolution. Poängen är inte att de ryska bönderna var okunniga, efterblivna, barbariska och brutala, eller utsattes för brutaliteter; inte heller att de i ökande grad var klivna mellan ett växande antal utbildade och läskunniga ungdomar, som såg modernisering som nyckeln till en förbättring av tillvaron, och de äldre, som kontrollerade institutionerna i bysamhällena och ville hålla stånd mot omvärlden – båda grupper var revolutionära på olika sätt. Poängen är i stället att Rysslands fattiga hade en mäktig ”moralisk ordning eller ideologi att sätta upp mot den tsaristiska staten”. Här argumenterar Figes övertygande om att detta kom till uttryck i en traditionell bondelag. Lyckligtvis för historikern gjordes flera sammanställningar av sådana lagar för rättsligt bruk sedan träldomen avskaffats och han har varit en av få forskare som fått möjlighet att gå igenom dem. För de flesta i Ryssland var detta revolutionens program.

De ryska bönderna trodde inte på privat ägande av produktionsmedlen, dvs jorden – som tillhörde Gud enbart och varken gick att köpa eller sälja. Varje familj hade rätt att leva på jorden, som byn garanterade genom att fördela lika. Arbete och endast arbete gav denna rätt (den omtalade ”arbetsprincipen”). Oavsett vad staten eller lagen påbjöd, var följaktligen herrskapet, eller vilken som helst annan makt utanför byns egen (i praktiken de äldre patriarkerna där) orättmätiga inkräktare utan all behörighet i tingens ordning. All makt utifrån miss-troddes rent principiellt. Byn formade sig efter den makt som rådde genom att skapa ”en dubbel administrativ struktur: en rent formell gentemot staten, som var inaktiv och ineffektiv; samt en informell gentemot bönderna och som var raka motsatsen”. Samma teknik tillämpades gentemot sovjeterna tills Stalin satte stopp för det. Idealet var *volja*, ”frihet” – i själva verket en lös sammanslutning av byar där ingen högre styrelseform erkändes. Och detta var också vad Ryssland blev under en kort period efter tsarens fall 1917. Figes har ingen fallenhet för att idealisera det sätt på vilket sådana byar skötte sin existens mitt under okunnighet, mistänksamhet, brutalitet och förtal. Deras mest hänsynslösa fiender fanns innanför. Bolsjevismen lockade, som Figes visar, unga män på landsbygden med erfarenhet av livet i städerna eller i armén och som ”hade börjat ta avstånd från det ‘mörka’ och ‘efterblivna’ i det gamla Bonderyssland”. Men 1917 var byarna lika revolutionära som städerna.

Av *A People’s Tragedy* framgår klart att revolutionen 1917, tvärtemot moderiktiga historikers påstående att det var en form av kupp, var en massrevolution, även om slutresultatet skulle skilja sig åtskilligt från vad de tänkt sig. Det är denna landsomfattande massresning som

särskiljer den ryska revolutionen 1917 från den franska 1789. I själva verket var den under sina fem första år en av de få revolutioner, under detta eller något annat århundrade, vars inriktning i sista hand avgjordes av stöd eller motstånd från gräsrotterna. Figes har inga svårigheter att förstå det centrala faktum som 1917 handlar om: att i oktober, och sedan ytterligare några månader, hade Lenin och bolsjevikerna ingen annan makt än den som baserade sig på deras förmåga att vinna stöd av massorna genom att sätta ord på vad den vanlige arbetaren, bonden och soldaten ville.

Vidare – och detta är kanske en av bokens mest originella aspekter – hävdar Figes att bolsjevikerna segrade, inte bara genom att lova bröd, fred och jord – tills inbördeskriget var över förde de inte med sig mycket fred och tämligen lite bröd – utan genom att de insåg att Rysslands fattiga också ville ha jämlikhet och hämnd på *burzjoj*, ett begrepp för alla som inte liknade en bonde, arbetare eller soldat. Social utjämning, och inte nödvändigtvis ekonomiska förbättringar, var vad den stora massan av fattiga i Ryssland, i stad som på land, väntade sig av revolutionen. Samma terror, skriver han, som via Tjekan och dess efterföljare i Ljubjankafängelset i Moskva, som senare skulle bli regimen centrala institution påtvingades inte Ryssland från Kreml. I början ”vällde den fram underifrån”.

Figes’ studier av inbördeskriget har visat, till de flesta historikers tillfredsställelse, att trots att båda sidor uppvisade en lika stor hänsynslöshet, brutalitet och terror mot bönder och arbetare, så segrade de röda över de vita, därför att arbetarna och bönderna, som ju både utgjorde arméerna och blev deras offer, avvisade den sida som skulle leda att tiden före revolutionen återkom. Kanske kunde en rent militär kapacitet ha lett till seger för de vita. Men när denna inte fanns kom inbördeskriget att utkämpas mellan arméer, som varken kunde räkna med lojalitet av de till största delen värnpliktiga trupperna eller stöd av civilbefolkningen på de landområden de stred om kontroll över. De flesta ville inte ha något med inbördeskriget att göra: de hukade sig och försökte hålla sig neutrala. Och ändå, som Figes konstaterar, gav det ...

... bolsjevikerna en avgörande fördel att kämpa under den röda fanan. Dess symboliska kraft är huvudorsaken till att bönderna, inklusive hundratusentals desertörer, anslöt sig till Röda armén under de vitas framryckning mot Moskva på hösten 1919. Bönderna ansåg att en seger för de vita skulle omintetgöra deras egen jordrevolution. Det var först sedan de vita slutgiltigt hade besegrats, som böndernas uppror mot bolsjevikerna fick massomfattning. Samma ‘försvar av revolutionen’ bidrar också till att förklara att många arbetare, trots all sin kritik av bolsjevikerna, slöt upp bakom sovjetregimen under Judenitjs framryckning mot Petrograd.

Efter de rödas seger i inbördeskriget skulle det bli de anti-bolsjevikiska bondeupproren i det ryska hjärtlandet, som tvingade regering och parti till u-svängen med den Nya ekonomiska politiken.

Under de fem första åren var revolutionen sålunda en seger för Bonderyssland samtidigt som den skapade den parti/stats-diktatur, som inom ett decennium skulle ”likvidera” Bonderyssland genom en kombination av kollektiviseringar, omfattande folkomflyttningar och gulagläger. Figes anser (med ett visst mått av överdrift) att vid tiden för Lenins död ”fanns de grundläggande, om än inte alla, delarna av den stalinistiska regimen redan på plats”. Men tills dessa institutioner under Stalin riktades mot bönderna gick det inte att på allvar se den tragedi som det ryska folket drabbades av under detta ohyggliga århundrade som något som offren utsattes för utifrån och uppifrån.

Strax före Lenins bortgång och två år innan han själv avled i exil skulle Furst Lvov ändra inställning till den bolsjevikrevolution, mot vilken han själv stött den utländska interventionen och de vita arméerna. ”Ryssland har förändrats fullständigt på några år”, skrev han:

Förvisso är regeringen fientlig mot folket ... den bedrar folket och förvandlar det till slavar, men ändå ... stöder folket sovjetmakten. Det betyder inte att folk är nöjda med den. Men på samma gång som de känner av förtrycket ser de också att folk av deras egen sort kommer in i apparaten och det

får dem att känna att regimen är 'deras egen'.

I motsats till mer konservativa historiker avvisar Figes inte Lvovs bedömning.

Även om *A People's Tragedy* inte har samma stilistiska bravur som Schamas storsäljare *Citizens* är den vida överlägsen i sin förståelse av historien. Dess största svaghet består i dess totala koncentration på vad som pågick i själva Ryssland. Den saknar ett jämförande perspektiv. För om de ryska bonderörelserna exempelvis hade mycket gemensamt med bondeuppror från Kina till Peru, så är de ryska böndernas fullständiga avvisande av att någon annan än de verkliga brukarna hade rätt till jorden något helt exceptionellt, om det nu stämmer, och ett särdrag som det måste tas hänsyn till.

Vad som inte är klarlagt är hur långt denna analys också gäller utanför det storryska hjärtlandet. Inte heller tar Figes upp sådana frågor som de herdefolk för vilka "jord" betydde något helt annat än för brukande bönder (ett välkänt tema från amerikanska västernfilmer och inte oviktigt i delar av Ryssland). Å andra sidan är den revolutionära intelligentia, som skildras här, med alla sina känslomässiga och intellektuella särdrag, inte något speciellt för Ryssland, även om den oerhörda originaliteten i det ryska bidraget, och som denna bok inte framhåller, skiljer det från de vanligtvis inte särskilt originella bidrag som den förrevolutionära intelligentian i Tredje världen stått för.

Koncentrationen på Ryssland har också gjort att Figes bortser från den nästan omedelbara globala betydelse revolutionen 1917 fick, vilket ju ändå, för att använda hans egna ord, skulle göra den till "en av de största händelserna i världshistorien". Som sådan hade den två ansikten. Den revolution som riktade blicken inåt skulle omvandla Ryssland. Och det skulle mycket väl kunna kallas för folkets tragedi. Den revolution som riktade blicken utåt skulle, på gott och ont, bli den centrala händelsen under 1900-talet. Men kanske med undantag för under andra världskriget hade det ryska folkets tragedi bara lite att göra med den globala betydelse som Oktoberrevolutionen och Sovjetunionen hade. Från 1917 och fram till idag har detta varit ryssarnas bittra paradox, folket som offret för vårt århundrade.

Dessa, och andra tänkbara invändningar och meningsskiljaktigheter, kan inte minska den beundran man känner för Figes' insats, och som förenar läsare med så väsensskilda uppfattningar som denne recensent och Robert Conquest. Få historiker har modet att ge sig i kast med stora ämnen, än färre besitter förmågan att lyckas. Det här är en bok som låter läsaren titta rakt in i ansiktet på en av de största samhällliga omvälvningarna någonsin, lika ohygglig och omtumlande som de naturkatastrofer de ända sedan 1789 brukat jämföras med. Från 1917 till idag har ingen haft några problem med att ha sin uppfattning om den; i själva verket har det varit omöjligt att inte ha det. Men det svåra är inte att ha en uppfattning utan att kunna förstå. *A People's Tragedy* kommer att göra mer för att få oss att förstå ryska revolutionen än någon annan bok jag känner till som skrivits efter Sovjetunionens fall.

Läsarbrev

Från *London Review of Books* Årg. 18, N° 23 – 28 november 1996

Eric Hobsbawms recension av Orlando Figes' *A People's Tragedy* (*LRB*, 31 oktober) missar flera viktiga felaktigheter och feltolkningar. Det handlar inte bara om simpla faktafel – även om det vimlar av sådana. På sidan 146, för att ta ett exempel, anger Figes årtalet för utgivningen av Lenins *Kapitalismens utveckling i Ryssland* till 1893: i själva verket började inte Lenin arbetet på den boken förrän i januari 1896 och den utkom inte förrän 1899.

Mer oroväckande är att Figes misstag ofta är följderna av hans strävan att angripa den ryska revolutionen i allmänhet och Lenin i synnerhet. Här, exempelvis, har vi ett typiskt exempel på en tveksam studie i polemiska syften. I sina *Reminiscences of Lenin* [Minnen av Lenin] uppger Maksim Gorkij att Lenin efter att ha lyssnat till Beethovens *Appassionata* skulle ha

sagt: ”Jag klarar inte av att lyssna till musik ofta, det påverkar mina nerver, det får mig att vilja säga ljuva banaliteter och stryka folk medhårs som, samtidigt som de lever i detta smutsiga helvete, kan skapa sådan skönhet. Men idag går det inte att stryka någon medhårs, för då får vi våra händer avbitna; vi måste slå dem i huvudet, slå dem utan misskund, även om vi i en idealisk värld är emot att utsätta någon för våld.” Det är uppenbart att Lenin talar om att man i en farlig värld är tvungen att vara hård och inte följa sina känslor. Men för Figes visar denna kommentar att ”Lenin inte hade någon plats för känslor i sitt liv” och för att underbygga sin tolkning ändrar han bara på Gorkijcitaten till: ”Det får mig att vilja säga snälla, enfaldiga saker, stryka folk medhårs. Men nu måste man slå dem i huvudet, och slå dem utan misskund.” Nu verkar Lenin bara vara intresserad av att slå folk i huvudet bara för nöjes skulle. Dessutom gör Figes denna förändring utan att på något vis göra klart att han gjort det.

Detta är inget isolerat fall där pennan sluntit. Ta bara Figes´ skildring av den bolsjevikiske organisatören Sjljapnikovs kommentar att bolsjevikerna blev ”förtruppen för en icke existerande klass”. Sjljapnikov gjorde det uttalandet 1921, efter inbördeskriget, den internationella blockaden, militär intervention av över ett dussin utländska arméer och den hungersnöd som hade decimerat den ryska arbetarklassen. Figes får det att framstå som om uttalandet hade gjorts 1918 för att underbygga sin uppfattning att masstödet för Oktoberrevolutionen dunstade bort nästan omedelbart. Eller vad ska man säga om påståendet att den musik som producerades under inbördeskriget var ”ganska komisk”? Kanske det, men det är inget som går att bevisa genom att nämna Sjostakovitjs Andra symfoni, som Figes gör, eftersom den komponerades 1927, långt efter att inbördeskriget var till ända. Inte heller går det att använda Zamjatins *Vi* som bevis för diskussionerna om taylorismen under NEP-perioden, eftersom den, även om den inte gavs ut förrän senare, skrevs 1920, fyra år tidigare än Figes uppger.

När inte Figes bara förvränger historien talar han ofta mot sig själv. På sidan 460 får vi exempelvis veta att ”Oktoberrevolutionen var en kupp med aktivt stöd bara hos en liten minoritet av befolkningen”. Men på sidan före har vi fått veta att ”den nya kraft sovjeterna fick ... sammanföll med att de radikaliserades underifrån, när fabriker och garnisoner övergav mensjeviker och socialistrevolutionärer och gick över till dessa bolsjeviker, anarkister och vänstersocialistrevolutionärer, som var för att sovjeterna skulle ta makten”. Figes medger att bolsjevikerna i augusti 1917 redan hade tagit kontrollen över sovjeterna i Ivanovo-Voznesensk (Rysslands motsvarighet till Manchester), Kronstadt (flottbasen utanför Petrograd), Jekaterinburg, Samara och Tsaritsyn. I september hade turen kommit till Riga, Saratov och Moskva. Sedan följde Petrograd, där Trotskij blev ny ordförande. Detta var revolutionens massbas, även om regeringen i oktober hade så få anhängare att det inte behövdes mycket våld för att sovjeterna skulle ta makten.

Figes kritik av bolsjevikerna understöds mindre av historiska argument än av gliringar av personlig karaktär. Exempelvis får vi veta att Lenin var ”fysiskt feg”, en ”demagog”, en som aldrig erkände att han hade gift sig i kyrkan (det gjorde han för att hustrun skulle kunna följa med honom i förvisningen), ”okunnig om vardagsliv”, en ”kulturell kälkborgare” med ”grovt och våldsamt språkbruk”. På ett ställe får vi veta att ”Lenin lyfte tyngder för att bygga upp sina muskler. Allt som en del av den machokultur (svarta läderjackor, militant retorik, tron på handling och dyrkan av våld), som var bolsjevismens kärna”. Figes nämner bolsjevikernas svarta läderjackor på sju ställen – jämfört med bara tre hänvisningar till, och inget citat från, *Staten och revolutionen*. Andra bolsjevikedare utsätts för samma tillvägagångssätt. Han anser det vara relevant att nämna att Alexandra Kollontaj, bolsjevikernas folkkommissarie för social välfärd, hade en partner som var yngre än hon, ”hon var gammal nog att vara hans mamma”, fnyser Figes.

John Rees

International Socialism

Orlando Figes svarar: *London Review of Books* Årg. 18, N° 24, 12 december 1996

John Rees (*Letters*, 28 november) är irriterad över mitt allt annat än smickrande porträtt av hans hjälte Lenin i *A People's Tragedy*. Men det rättfärdigar inte hans lömska försök att framställa min bok som full av faktafel och förvrängningar. Felet är inte tidpunkten för Sjostakovitj's Andra symfoni (1927) eller utgivningen av Zamjatins *Vi* (1924), fyra år efter att den skrevs. Felet (eller till och med det ohederliga) är Rees' påstående att jag tog upp den förra som en del av musikkivet under inbördeskriget och den senare i sammanhanget med NEP. Vad beträffar mina Lenin-citat (om nödvändigheten av att slå folk utan misskund) och Sjljapnikov (om att arbetarklassen försvunnit) förtjänar de inte att anklagas för förvrängning, även om jag i det första fallet hoppade över några saker. Men så visar ju Rees också i sitt korta brev hur lätt det går att felcitera.

Han citerar mig för att skriva att "Oktoberrevolutionen var en kupp, med bara aktivt stöd hos en liten minoritet av befolkningen" och påstår att detta strider mot mitt tidigare argument om vänstersvängningen inom sovjeterna i flera större städer. Men i själva verket kallade jag Oktober "ett uppror" (inte en revolution) och klargjorde (i ett stycke som Rees döljer med punkter) att vänstersvängningen kom som svar på Kornilovkuppen. Det handlade om ett avvisande av koalitionen med "bourgeoisin" och krav på en socialistisk regering från de mest militanta delarna av sovjetrörelsen, men detta gjorde den knappast, som Rees påstår, till en massbas till stöd för bolsjevikernas maktövertagande.

Orlando Figes

Trinity College, Cambridge

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Fler recensioner av boken

Benny Andersson: [Vit och röd terror](#)

Recensioner på engelska:

Neal Ascherson: [Home-grown rage](#) (*Independent*)

Steven Merritt Miner: [A Revolution Doomed From the Start](#) (*New York Times*)

Andrew Solomon: [The peasants are revolting](#) (*The Guardian*).

Se även P-O Mattsons [Recension av boken *De som viskade* av Orlando Figes](#).

Om Orlando Figes och hans politiska utveckling:

Chris Nineham: [Orlando Figes hade fel om den ryska revolutionen](#) (Figes attackerar Ryska revolutionen i brittiska BBC)